

Ramazan ƏSGƏRXANOV,

Dövlət Gömrük Komitəsi Akademiyasının
Hüquq Fakültəsinin II kurs tələbəsi,
(esgerxanovramazan@gmail.com)

HÜQUQİ ŞƏXSLƏRİN CİNAYƏT HÜQUQİ STATUSU

Açar sözlər: Cinayət Qanunvericiliyi, hüquqi şəxs, cinayət hüquqi xarakterli tədbirlər, hüququn subyekti, hüquq subyektliliyi, subyektiv təqsirləndirmə, obyektiv təqsirləndirmə.

Key words: Criminal Legislation, legal entity, measures of a criminal nature, subject of law, subjectivity of law, subjective accusation, objective accusation.

Ключевые слова: уголовное законодательство, юридическое лицо, меры уголовного характера, субъект права, субъективность закона, субъективное обвинение, объективное обвинение.

G iriş. Hüquqi şəxslər.

Müxtəlif hüquq sistemlərində hüquqi şəxsin ifadə edilməsi üçün istifadə edilən terminologiya özü kifayət qədər çoxdur: mistik şəxs, uydurma şəxs, süni şəxs, əxlaqi şəxs, lakin daha çox hüquqi şəxs adlanır. Anqlosakson hüquq sistemində şirkət, korporasiya terminləri qəbul edilib [4, s12].

Hüquqi şəxs anlayışı mülki hüquq elmində ən problemlə məsələlərdən biridir. Demək olar ki, hər bir alim hüquqi şəxslərin hüquqi statusu ilə bağlı öz nəzəriyyəsinə yazmışdır. Hüquqi şəxsin təbiətinin müəyyən edilməsində yaranan çətinlik şəxs, subyekt, subyektiv hüquq, mülkiyyət hüququ kimi mülki hüququn fundamental anlayışlarının aydınlaşdırılmasının zəruriliyi ilə bağlıdır. Qeyd edilən anlayışların özünü də mövcud nəzəriyyələr kifayət qədər ziddiyyətli şəkildə müəyyən edirlər [4, s12].

Hüquqi şəxslərin meydana gəlməsi, fəaliyyət göstərməsi və ləğvi prosesini nizama salan hüquq normalarının məcmusu kimi hüquqi şəxs institutu XIX yüzilliyin ikinci yarısında Qərbi Avropa hüququnda formalaşmışdır. Bu institutun təşəkkül tapması və inkişafı qismən Roma hüququnun,

qismən xristian ilahiyyatının, daha sonralar isə obyektiv şəkildə meydana gələn iqtisadi və siyasi vəziyyəti nəzərə almaqla alman klassik fəlsəfəsinin təsiri altında baş vermişdir.

Ümumi şəkildə qəbul edilmişdir ki, hüquqi şəxs fiziki şəxs kimi hüququn subyektidir [4, s.13]. Hüquqi şəxsin real olaraq yaşayan subyekt olub-olmaması, öz iradəsinə malik hüquq münasibətlərinin müstəqil iştirakçısı kimi çıxış edib-etməsi məsələsi maraq kəsb edir. Bu baxımdan ilk növbədə “hüquq subyektliliyi” kimi universal ümumnəzəri kateqoriyanı təhlil etmək lazımdır. Burada isə, ümumi hüquq nəzəriyyəsinin müddəalarına müraciət etmək lazımdır.

Hüquq ədəbiyyatlarında hüquq subyektliliyinin mahiyyəti və məzmunu ilə bağlı fərqli fikirlər irəli sürülür. Müəlliflərdən S.P.Marvin hüquq subyektliliyi kateqoriyasının məzmununun əsas xüsusiyyətlərinə aşağıdakıları aid edir;

-hüquq subyektliliyi cəmiyyətin mənafeyinə və ictimai münasibətlərin inkişafı tələbatlarına uyğun olaraq insanlara və təşkilatlara verilən ictimai-hüquqi xassədir.

-hüquq subyektliliyi hüquqa malik olmanın ilkin şərti qismində nəzərdən keçirilməlidir.

-hüquqi kateqoriya kimi hüquq subyektliliyi hüquq normaları ilə tənzimlənən ictimai münasibətlərin iştirakçıları ola biləcək subyektlərin dairəsinin müəyyən edilməsi məqsədlərinə xidmət edir.

Hüquq subyektliliyi şəxsin ictimai-hüquqi xüsusiyyətini ifadə edir. Onun məhz iki tərəfi vardır - ictimai və hüquqi tərəf. Hüquq subyektliliyinin ictimai tərəfi ondan ibarətdir ki, hüquq subyektlərinin əlamətlərini qanunverici öz mülahizəsinə uyğun seçə bilməz, onları həyatın özü, ictimai inkişafın tələbatları və qanunauyğunluqları diktə edir. Hüquqi tərəfi isə onu nəzərdə tutur ki, hüquq subyektlərinin əlamətləri hüquq normaları ilə

təsbit olunmalıdır [4,s14].

Azərbaycan Respublikasının Mülki Məcəlləsinin 43.1-ci maddəsində hüquqi şəxsə bu şəkildə leqal anlayışı “ hüquqi şəxs qanunla müəyyən edilmiş qaydada dövlət qeydiyyatından keçmiş, xüsusi yaradılmış elə bir qurumdur ki, mülkiyyətində ayrıca əmlakı vardır, öz öhdəlikləri üçün bu əmlakla cavabdehdir, öz adından əmlak və şəxsi qeyri- əmlak hüquqları əldə etmək və həyata keçirmək, vəzifələr daşımaq, məhkəmədə iddiaçı və ya cavabdeh olmaq hüququna malikdir. Hüquqi şəxsin müstəqil balansı olmalıdır. Hüquqşünas alimlər hüququn subyektini kimi hüquqi şəxsin əsas əlamət və xüsusiyyətlərini göstərir. Azərbaycan Respublikasının Mülki Məcəlləsinin elmi-praktik Kommentariyasında hüquqi şəxsin aşağıdakı normativ əlamətləri müəyyən edilir:

1. Hüquqi şəxsin mülkiyyətində ayrıca əmlakın olması.

2. Öhdəlikləri üçün öz əmlakı ilə məsuliyyət daşması.

3. Öz adından əmlak və şəxsi qeyri-əmlak hüquqları əldə etməsi, hüquqlarını həyata keçirməsi və vəzifələr daşması.

4. Məhkəmədə iddiaçı və ya cavabdeh olması.

R.A.Göyüşov kollektiv maraqların təşkilatçısı kimi hüquqi şəxsə cəmiyyətin digər oxşar qurumlarından (dövlətdən, beynəlxalq təşkilatlardan) fərqli olaraq aşağıdakı əlamətləri aid edir [12,S 112-113].

1. Təşkilatı Vahidlik.

2. Əmlak ayrılığı.

3. Müstəqil əmlak məsuliyyəti.

4. Əmlak və şəxsi qeyri-əmlak hüquqları əldə etmək, həyata keçirmək və vəzifələr daşımaq.

Ümumiyyətlə mülki hüququn digər subyektləri kimi hüquqi şəxslər də mülki hüquq və fəaliyyət qabiliyyətinə malikdir. Lakin hüquqi şəxslərin hüquq və fəaliyyət qabiliyyəti fiziki şəxslərin hüquq və fəaliyyət qabiliyyətindən bir sıra xüsusiyyətlərinə görə fərqlənir.

1. Hüquqi şəxslər mülki dövriyyənin iştirakçıları kimi qanunla müəyyən edilmiş hüquqi prosedurlara uyğun olaraq yaranır və xitam olunurlar.

2. Hüquqi şəxslər yaş, psixofizioloji proseslər və onun fəaliyyət qabiliyyətinə təsir göstərə biləcək digər faktorların təsirinə məruz qalmırlar.

3. Hüquqi şəxslərin iradəsini formalaşdıran və həyata keçirən orqanları vardır, bununla yanaşı iradə ifadəsinin keyfiyyəti normativ tədbirlər kompleksi ilə təmin olunur.

4. Hüquqi şəxslər məsələnin peşəkar həlli üçün geniş imkanlara malik olurlar.

Hüquqi şəxslərin məsuliyyəti konsepsiyası.

Öz zamanında ümumqəbul edilmiş *societas delinquere non potest* (“hüquqi şəxslər cinayət törədə bilməzlər”) prinsipindən istifadə edilirdi. Bu məsələyə dair ilk dəyişikliklər bir sıra ümumi hüquq sistemlərində nəzərdə tutulurdu. Bu gün hüquqi şəxslərin cinayət məsuliyyəti daşması ilə bağlı çoxsaylı müzakirələr gedir. Bu müzakirələrin xeyli hissəsi belə bir məsuliyyətin anlayışına və tənzimlənməsi məsələsinə aid edilir. [4,s 392].

Hüquqi şəxsin məsuliyyətin müəyyən edilməsinin iki üsulu mövcuddur: Hüquqi şəxsin ümumi heyətinin şəxsi məsuliyyəti və ya hüquqi şəxsin özünün qüsurlarının əsasında onun məsuliyyəti.

•Subyektiv təqsirləndirmə.

Subyektiv təqsirləndirmə modelində hüquqi şəxsin məsuliyyətin müvafiq şirkətdə işləyən fiziki şəxsin (subyektin) şəxsi məsuliyyətindən irəli gəlir. Fiziki və hüquqi şəxslərin korrupsiya hərəkətləri arasında əlaqənin aydınlaşdırılması üçün iki yanaşmadan istifadə edilir: ya fiziki şəxs şirkətin “ ikinci məni” kimi nəzərdən keçirilir, ya da şirkəti- onun əməkdaşının (fiziki şəxsin) hərəkətlərinə görə məsuliyyət daşıyan sahibkar kimi gözdən keçirilir.

Birinci yanaşma. Rəhbər şirkətin ikinci məni olması.

Burada şirkət başçısının hərəkəti şirkətin özünün hərəkəti kimi hesab edilir. Bu yanaşmanın üstünlükləri məhz şirkət onun başçısının təqsirkar olduğu hallarda təqsirli hesab olunur. Amma bu yanaşmanın çatışmazlıqları vardır. Məsuliyyət rəhbərin hərəkətləri ilə məhdudlaşır. Fərdi təqsiri sübuta yetirmək lazımdır. Əks təqdirdə şirkət məsuliyyət daşımır.

İkinci yanaşma. Öz işçisinə görə “sahibinin” məsuliyyəti.

Bu yanaşmanın prinsipi ondan ibarətdir ki, “sahib” (hüquqi şəxs) öz işçisinə (heyətə) görə cavab verir. Bu yanaşmanın üstünlükləri vardır. Belə ki, şirkət onun əməkdaşı təqsirkar olduğu

hallarda təqsirli hesab edilir. Çatışmazlıqları isə fərdi təqsiri sübuta yetirmək lazımdır. Əks təqdirdə şirkət məsuliyyət daşıyır.

•Obyektiv təqsirləndirmə.

Zəruri profilaktik tədbirlərin görülməsi pulla ələ almağa görə məsuliyyətə səbəb olur kimi prinsip öz əksini tapmışdır. Bu yanaşmanın üstünlüyü ondadır ki, şəxsi təqsiri müəyyən etməyə zərurət yoxdur. Çatışmazlıqları: şəxsi təqsirə əhəmiyyət verməməyə səbəb ola bilər. Anonim cinayət məsuliyyətinin olması. Şirkət tərəfindən zəruri profilaktik tədbirlərin görülməməsi faktını sübuta yetirmək zərurəti vardır.

Azərbaycan Respublikasının cinayət qanunvericiliyində hüquqi şəxslərin məsuliyyəti institutunun təşəkkül tapması.

2012-ci il 7 mart tarixli Qanunla Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsinə “Hüquqi şəxslər barəsində tətbiq olunan cinayət hüquqi tədbirlər” adlı 15-2-ci fəslə əlavə edilmiş və beləcə hüquqi şəxslərin cinayət məsuliyyətinin subyekt olub-olmamasına dair bütün diskusiyalara qanunvericinin rəsmi mövqeyi bildirilmişdir. Qeyd etmək lazımdır ki, 2016-cı il 29 noyabr tarixli Qanunla Azərbaycan Respublikasının Cinayət Prosesual Məcəlləsinə “Hüquqi şəxs barəsində cinayət-hüquqi tədbirlərin tətbiq edilməsi üzrə icraat” adlanan LVI-I fəsil və 2018-ci il 12 oktyabr tarixli Qanunla Azərbaycan Respublikasının Cəzaların İcrası Məcəlləsinə “Hüquqi şəxslər barəsində tətbiq edilən cinayət- hüquqi tədbirlərin icrasının xüsusiyyətləri” adlanan XXIII fəslə əlavə edildikdən sonra Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsinin “Hüquqi şəxslər barəsində tətbiq edilən cinayət-hüquqi tədbirlər” adlanan 15-2-ci fəslə qüvvəyə minmişdir.

Qanunvericinin mövqeyinə görə hüquqi şəxslər cinayətin subyekt deyil, cinayət məsuliyyətinin subyektidir. Cinayətin subyekt olması üçün onu şərtləndirən, səciyyələndirən əlamətlər mövcud olmalıdır. Belə ki, fiziki şəxs olmalı, anlaqlı olmalı, müəyyən yaş həddinə çatmış olmalıdır. Digər tərəfdən cinayətin subyekt cinayət qanununda nəzərdə tutulan əməli (hərəkət və hərəkətsizliyi) törədən və həmin əmələ və onun nəticəsinə qəsd və ehtiyatsızlıq formasında psixi münasibət göstərən şəxsdir ki, bu qisimdə yalnız fiziki

şəxslər çıxış edir [9, s 613].

Törətdikləri cinayətə görə fiziki şəxslər barəsində cəza təyin edilə bildiyi halda, hüquqi şəxslərə cəza təyini istisna olunur: onlara cinayət- hüquqi xarakterli tədbirlər tətbiq edilə bilər. Ona görə ki, cəzanın məqsədi həm də cinayət törətmiş şəxsin islah olunması, cinayət törətmiş şəxs və başqa şəxslər tərəfindən yeni cinayətlərin törədilməsinin qarşısının alınması olduğu səbəbindən aydındır ki, hüquqi şəxslərə həmin məqsədlərlə cəza təyin etmək olmaz.

Cinayət qanununa görə hüquqi şəxslərin cinayət məsuliyyətinin daşıyıcısı olması törəmə xarakter daşıyır. Hüquqi şəxs barəsində cinayət- hüquqi xarakterli tədbirlər o halda tətbiq edilə bilər ki, həmin hüquqi şəxsin xeyrinə və ya onun maraqlarının qorunması üçün fiziki şəxs tərəfindən Cinayət Məcəlləsinin 99-4.6-cı maddəsində sadalanan cinayətlərdən biri və ya bir neçəsi törədilmiş olsun. Fiziki şəxs hüquqi şəxsin xeyrinə və ya onun maraqlarının qorunması üçün deyil, başqa motivlərlə Cinayət Məcəlləsinin 99-4.6-cı maddəsində göstərilmiş cinayəti (cinayətləri) törədirsə, yaxud əksinə, həmin motivlərlə adı çəkilən maddədə əks olunan cinayəti deyil, başqa cinayəti törətmiş olarsa, hüquqi şəxsin cinayət məsuliyyətinin subyekt olmasından, yəni onun barəsində cinayət- hüquqi xarakterli tədbirlərin tətbiqindən danışmaq olmaz.

Hüquqi şəxsin cinayət məsuliyyətinin subyekt olmasının şərtlərindən biri də cinayətin cinayət qanunu ilə müəyyən edilmiş yaş həddinə çatmış istənilən anlaqlı fiziki şəxs tərəfindən deyil, Cinayət Məcəlləsinin 99-4.1.1-99 maddələrində göstərilmiş xüsusiyyətlərə malik şəxs tərəfindən törədilməsidir. Yəni həmin şəxs hüquqi şəxsi təmsil edən şəxs də ola bilər, hüquqi şəxsin adından qərarlar qəbul etmək səlahiyyəti olan şəxs də ola bilər.

Hüquqi şəxsin cinayət məsuliyyətinin yaranması üçün törədilən cinayətlərin dairəsi məhdud müəyyən edilmişdir. Belə cinayətlərin sırasına ekoloji cinayətlərin, iqtisadi fəaliyyət sahəsində törədilən bəzi cinayətlərin daxil edilməməsini düzgün qəbul etmirik. Ona görə ki, qeyd olunan növdə olan cinayətlərə görə məsuliyyət nəzərdə tutulan bəzi maddələrin dispozisiyalarında elə

əməllər göstərilir ki, həmin əməllərin törədilməsi birbaşa iqtisadi fəaliyyətin subyektləri olan hüquqi şəxslərin fəaliyyətindən doğur.

Hüquqi şəxslər sırasından dövlətin, bələdiyyələrin, və beynəlxalq təşkilatların cinayət məsuliyyəti istisna olunur. Azərbaycan Respublikasının qanunvericilik, icra və məhkəmə orqanları, habelə Azərbaycan Respublikasının qanunvericilik aktları ilə müəyyən edilmiş hüdudlarda Azərbaycan Respublikasının məqsəd və funksiyalarını həyata keçirən, qanunvericiliyə uyğun olaraq yaradılan və dövlət büdcəsindən maliyyələşdirilən dövlət orqanları, dövlət təşkilatları, diplomatik və konsulluq nümayəndəlikləri cinayət məsuliyyətinin subyektidir.

Cinayət qanunu hüquqi şəxslərə tətbiq edilən cinayət hüquqi xarakterli tədbirlərin üç növünü fərqləndirir.

Əsas. Əsas və əlavə. Əlavə tədbirlər.

Hüquqi şəxsi ləğv etmə yalnız əsas tədbir, cərimə əsas və əlavə tədbir, hüquqi şəxsi müəyyən fəaliyyətlə məşğul olma hüququndan məhrum etmə və xüsusi müsadirə isə əlavə tədbir kimi müəyyən edilmişdir.

Hüquqi şəxsə tətbiq edilən cinayət hüquqi xarakterli tədbirlər cəza sayılmadığı dan hüquqi şəxsin məsuliyyətinin yaranmasının əsası kimi çıxış edən cinayətlərin təsbit olunduğu maddələrin sanksiyalarında nəzərdə tutulmur. Yalnız Cinayət Məcəlləsinin 15-1 və 15-2-ci fəsillərində öz əksini tapmışdır.

Cərimə. Cinayət Məcəlləsinin 99-6.3-cü, 99-6.4-cü və 99-8.3-cü maddələrində göstərilən hallar və hüquqi şəxsin maliyyə-iqtisadi vəziyyəti nəzərə alınmaqla 50 min manatdan iki yüz manatadək miqdarda və ya cinayət nəticəsində vurulmuş ziyanının bir mislindən beş mislinədək miqdarda müəyyən olunur.

Fiziki şəxslərə təyin edilən cərimədən fərqli olaraq hüquqi şəxslərə cərimə törədilmiş cinayətlərin hər bir təsnifatına uyğun bəlli hədlərdə, yəni aşağı və yuxarı hədləri göstərilməklə müəyyən olunmuşdur. Cərimənin məbləği onun aşağı və yuxarı hədləri göstərilməklə sabit pul məbləğində və ya cinayət nəticəsində vurulmuş ziyanın bir mislindən beş mislinədək miqdarda Cinayət Məcəlləsinin 99-6-cı maddəsində öz əksini tapmış-

dır. Lakin təyin edilən cərimənin məbləği bütün hallarda hüquqi şəxsin əmlakının dəyərinin yarısından çox ola bilməz. Bu, o deməkdir ki, cərimə faktiki olaraq cinayət qanunu ilə müəyyən edilmiş aşağı həddən də az məbləğdə təyin edilə bilər.

Əsas cinayət-hüquqi tədbir kimi çəkməyə xüsusi müsadirə və hüquqi şəxsin müəyyən fəaliyyətlə məşğul olma hüququndan məhrum etmə növlərində əlavə cinayət-hüquqi tədbirlər qoşula bilər. Xüsusi müsadirə növündə əlavə cinayət-hüquqi tədbir cəriməyə qoşulduqda, cərimənin məbləği müsadirə edilməli əmlak çıxıldıqdan sonra hüquqi şəxsin qalan əmlakının dəyərinin yarısından çox olmamaqla müəyyən edilməlidir.

Cərimə əlavə cinayət-hüquqi tədbir kimi yalnız hüquqi şəxsi ləğv etmə növündə əsas tədbirə qoşula bilər. Bu halda cərimə işin hallarından asılı olmayaraq sabit məbləğdə (iki yüz manat) məcburi təyin edilməli olan əlavə cinayət-hüquqi tədbir qismində müəyyən olunmuşdur. (Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsinin 99-8.3-cü maddəsi).

Hüquqi şəxsi ləğv etmə hüquqi şəxsin fəaliyyətinə onun hüquq və vəzifələrinin hüquq varisliyi qaydasında başqa şəxslərə keçmədən xitam verilməsində ifadə olunduğundan müstəsna cinayət-hüquqi tədbir sayılır. Hüquqi şəxsi ləğv etmə əsas cinayət-hüquqi tədbir kimi o halda tətbiq oluna bilər ki, həmin hüquqi şəxsdən mütəmadi (ən azı 3 dəfə) olaraq hüquqi şəxsin məsuliyyətinin yaranmasının əsası kimi çıxış edən cinayətlərin törədilməsində və ya belə cinayətlərin izlərinin, cinayət yolu ilə əldə edilmiş pul vəsaitlərinin və ya digər əmlakın gizlədilməsində istifadə edilsin, yaxud onun əmlakının yarısından çox hissəsi müsadirə edilməli əmlakdan çox olsun. Hüquqi şəxsdən cinayətlərin törədilməsində və ya belə cinayətlərin izlərinin, cinayət yolu ilə əldə edilmiş pul vəsaitlərinin və ya digər əmlakın gizlədilməsində istifadə edilməsi sadalanan əməllərin hüquqi şəxsin adından, maliyyə, texniki, informasiya, insan resurslarından, əmlakından, binalarından, avadanlıqlarından və s istifadə olunmaqla həyata keçirilməsi anlamını verir [9, s 619].

Hüquqi şəxsi ləğv etmə tədbiri tətbiq edildikdə cərimə növündə əlavə tədbir məcburi təyin olun-

malıdır. Buna əsaslar olduqda hüquqi şəxsi ləğv etmə tədbirinə xüsusi müsadirə növündə əlavə tədbirlər də qoşula bilər. Hüquqi şəxsi ləğv etmə qismində əsas cinayət-hüquqi tədbirə hüquqi şəxsi müəyyən fəaliyyətlə məşğul olma hüququndan məhrum etmə növündə əlavə tədbirin qoşulması belə hesab edirik ki, mənasızdır. Ona görə ki, ləğv edilən hüquqi şəxsin fəaliyyətinə, ümumiyyətlə xitam verilir.

Hüquqi şəxsin müəyyən fəaliyyətlə məşğul olma hüququndan məhrum etmə əlavə cinayət-hüquqi tədbiri: 1) sahibkarlıq fəaliyyətinin müəyyən növünü həyata keçməyə icazə verən xüsusi razılığın və ya xüsusi icazənin ləğv edilməsində; 2) müəyyən əqdlərin bağlanması, səhm və ya digər qiymətli kağızların buraxılmasının, dövlətdən subsidiyaların və ya başqa güzəştlərin əldə edilməsinin və ya digər fəaliyyətlə məşğul olmanın qadağan edilməsində ifadə olunur. Bununla bağlı Azərbaycan Respublikasının Prezidenti tərəfindən 2 sentyabr 2022-ci il tarixli, 782 sayılı Fərmanını misal olaraq göstərmək olar. “Bəzi fəaliyyət növlərinə xüsusi razılıq (lisenziya) verilməsi qaydasının təkmilləşdirilməsi haqqında” Fərman.

Hüquqi şəxsi müəyyən fəaliyyətlə məşğul olma hüququndan məhrum etmə tədbiri o halda tətbiq edilir ki, məhkəmə cinayətin ictimai təhlükəliliyini və xarakterini, hüquqi şəxsi xarakterizə edən halları, habelə Cinayət Məcəlləsinin 99-5.3-cü maddəsində göstərilən halları nəzərə almaqla belə hüququn saxlanılmasını qeyri-mümkün hesab etsin. Hüquqi şəxsi müəyyən fəaliyyətlə məşğul olma hüququndan məhrum etmə cinayətlərin təsnifatına uyğun olaraq differensial müddətlərdə – böyük ictimai təhlükə törətməyən cinayətlərə görə 1 ildən 2 ilədək, az ağır cinayətlər üçün 2 ildən 3 ilədək, ağır cinayətlər üçün 3 ildən 4 ilədək, xüsusilə ağır cinayətlər üçün isə 4 ildən 5 ilədək müddətə təyin edilir.

Hüquqi şəxsi müəyyən fəaliyyətlə məşğul olma hüququndan məhrum etmə tədbiri cərimə növündə əlavə tədbirə qoşula bilər.

Cinayət qanunu hüquqi şəxsə təyin olunacaq cinayət-hüquqi tədbirin növünü və həddini müəyyən olunarkən nəzərə alınan halları da müəyyən etmişdir.

1. Cinayətin ictimai təhlükəliliyinin xarakteri və dərəcəsi.

2. Cinayət nəticəsində hüquqi şəxsin əldə etdiyi xeyrin həcmi və ya onun maraqlarının təmin edilməsinin xarakteri və dərəcəsi.

3. Cinayətlərin sayı və onun nəticələrinin ağırlığı.

4. Cinayətin açılması, onun iştirakçılarının ifşa edilməsi, cinayət nəticəsində əldə edilmiş əmlakın axtarışı və tapılmasında kömək etmə.

5. Cinayət nəticəsində dəymiş Maddi və mənəvi zərərin könüllü olaraq ödənilməsi və ya aradan qaldırılması, zərərçəkmiş şəxsə dəymiş zərərin azaldılmasına yönəldilmiş hüququ şəxs tərəfindən görülən digər tədbirlər.

6. Hüquqi şəxsi xarakterizə edən hallar. O cümlədən əvvəllər onun barəsində cinayət-hüquqi tədbirlərin tətbiq edilməsi, yaxud xeyriyyəçilik və ya digər ictimai faydalı fəaliyyətlə məşğul olması.

Sadalanan halların pozitiv xarakterli olması nisbətən yüngül və aşağı hədlərdə, neqativ xarakterli olması isə daha sərt və yuxarı hədlərdə cinayət-hüquqi xarakterli tədbirlərin seçilməsinə zəmin olur.

Hüquqi şəxslərin cinayət məsuliyyətinin həllinin prosessual qaydaları, habelə tətbiq edilən cinayət-hüquqi tədbirlərin icrasına dair müddəalar Azərbaycan Respublikasının Cinayət-prosessual və Cəzaların İcrası məəcəllələrində müəyyən edilmişdir.

Nəticə.

Fiziki şəxslər barəsində cəza təyin etmənin qaydalarından fərqli olaraq hüquqi şəxslər barəsində cinayət qanunu ilə müəyyən edilmiş aşağı həddən də az cinayət-hüquqi tədbir tətbiq etməyə, yaxud təyin edilməsi məcburi olan cinayət-hüquqi tədbiri tətbiq etməməyə dair hər hansı müddəa qanunda nəzərdə tutulmamışdır. Digər tərəfdən hüquqi şəxslərin məsuliyyətinin yaranması üçün əsas olan cinayətlərdən bir neçəsinin törədildiyi hallarda tədbirlərin məcmusu üzrə qəti cinayət-hüquqi tədbirin tətbiqi barədə də cinayət qanununda heç nə deyilmir. Düşünürəm ki, bu kimi problemlə məsələlər qanunvericilikdə tədbirini tapmalıdır. Bu mövzu ilə bağlı araşdırmalar davam etdirilməli, hüququ baza daha da inkişaf et-

dirilməlidir. Bu mövzu ilə bağlı əlavə olaraq məhkəmə təcrübəsi inkişaf etdirilməlidir. Həmçinin Publik hüquqi şəxslərin qanunvericiliklə müəyyən edilmiş statusu nəzərə alınmaqla, onların

inzibati və Cinayət məsuliyyəti məsələsini bilavasitə tənzimləyən Normaların qanunvericiliyə daxil edilməsi təklif olunur.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat:

1. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası. Qanun nəşriyyatı. Bakı. 2021.
2. Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsi. Hüquq yayın evi. Bakı. 2021.
3. Azərbaycan Respublikasının Cinayət Prosesual Məcəlləsi. Hüquq yayın evi. Bakı. 2021.
4. Hüquqi şəxsin cinayət hüquqi statusu. Dərs vəsaiti. Bakı. 2019. Mithəd Qəfərov. Rəsul Rüstəmov. Hikmət Eyvazov. Elsevər Muradov. İncilab Şahbazov.
5. Hüquqi şəxslər haqqında Azərbaycan Respublikası Qanunu.
6. Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Korrupsiya əleyhinə Konvensiyası – United Nations Convention against corruption.
7. Publik hüquqi şəxslər haqqında // Azərbaycan Respublikası Qanunu.
8. Lisenziyalar və icazələr haqqında // Azərbaycan Respublikası Qanunu.
9. Firudin Səməndərov. Cinayət hüququ. Dərslik. Ümumi hissə. 2013.
10. Hüquqi şəxslərin cinayət hüquqi statusu. Baş Prokurorluq. Rəsmi internet saytı.
11. Azərbaycan Respublikasının Cinayət Prosesual Məcəlləsi.
12. Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsinin Kommentariyası.
13. R.Göyüşov. Mülki hüquq. Dərslik. Ümumi hissə. Qanun nəşriyyatı.

Ramazan Asgharxanov

Criminal status of legal entities

In this article, the author discusses issues of legal significance related to whether legal entities are the subject of a crime. The Criminal Legislation of the Republic of Azerbaijan comparatively analyzes the criminal legislation of other countries. The article also provides information on criminal measures taken against legal entities.

Рамазан Аскерханов

Уголовный статус юридических лиц

Уголовное законодательство, юридическое лицо, меры уголовного характера, субъект права, субъективность закона, субъективное обвинение, объективное обвинение.